

Zoë Papaikonomou (foto: Hajar Scholten)

INTERVIEW MET ONDERZOEKSJOURNALIST ZOË PAPAICONOMOU

DIVERSITEIT GAAT NIET VANZELF

Zoë Papaikonomou is onderzoeksjournalist en mediadocent. Samen met adviseur en onderzoeker Annebregt Dijkman schreef ze het *Heb je een boze moslim voor mij?*¹ Het boek gaat over een gebrek aan diversiteit bij media. *M&P* vroeg haar naar de mogelijke gevolgen hiervan voor mediaconsumenten en docenten maatschappijleer.

IVO PERTIJS

Zoë Papaikonomou startte haar journalistieke loopbaan bij de Amsterdamse stadszender AT5 waar ze zich vooral bezighield met de thema's diversiteit en islam. Na haar journalistieke carrière werd ze docente journalistiek. Sinds 2016 is ze eigenaar van *Diversity Media* dat als doel heeft werelden met elkaar te verbinden door 'jong en oud via medialessen in journalistieke skills te trainen'. Dat doet ze onder meer via workshops mediawijsheid op basis- en middelbare scholen en workshops vloggen en bloggen. Op deze manier wil ze kinderen en jongeren leren hun eigen verhaal te vertellen. Begin april verscheen het boek *Heb je een boze moslim voor mij?*. In dit boek vragen de auteurs zich af waarom het de media niet lukt om diverser te worden. Samen met meer dan vijftig journalisten zochten zij uit hoe media wel inclusief kunnen werken.

Op welk moment dacht u 'dit kan echt niet' of 'hier gaat iets echt niet goed'?

'Dat heeft te maken met de manier waarop redacties doorgaans onderwerpen bepalen. Zij komen elke dag bij elkaar om te beslissen wat die dag het nieuws wordt. Ik heb vaak meegemaakt dat persoonlijke voorkeuren, interesses of de mate van kennis van een bepaald onderwerp een rol in de nieuwsselectie spelen. Journalisten zijn ook mensen. Het is verdraaid lastig jezelf helemaal uit te schakelen. In mijn beginjaren als journalist kreeg ik vaak de opmerking: 'Je hebt geen nieuwsneus, je begrijpt niet wat nieuws is', omdat ik met onderwerpen kwam aanzetten die mijn collega's niet uit hun omgeving herkenden maar ik wel uit die van mij of van mijn netwerk. Als je nog niet precies weet hoe het maken van nieuws in zijn werk gaat, is dat behoorlijk intimiderend. Na verloop van tijd zag ik echter steeds scherper dat het niet altijd met mijn 'ontbrekende nieuwsneus' had te maken, maar met het gebrek aan kennis van sommige collega's over de samenleving waarin zij leven en waarover en waarvoor zij berichtgeven.'

Uit jullie onderzoek blijkt dat veel berichten door witte redacties zijn samengesteld. Moet een docent hier rekening mee houden en, zo ja, hoe kan een docent daar rekening mee houden?

'Ik denk dat het goed is als docenten maatschappijleer zich bewust zijn van de (onbedoelde) framing die vaak in artikelen over gevoelige onderwerpen in de mainstream media sluipt. Ook dienen zij zich er bewust van te zijn dat veel jongeren hun nieuws ergens anders vandaan halen: YouTube, (nieuws)sites die zich op jongeren richten en soms ook vanuit anderstalige media waar hetzelfde nieuws anders wordt gebracht. Het maakt scholieren tot kritische mediagebruikers. Dit zou je als docent kunnen stimuleren door eenzelfde nieuwsbericht vanuit meerdere kanten te bekijken. Schrijft elk medium er hetzelfde over? Hoe kom je erachter wat feiten zijn? Het zou ook leerzaam kunnen zijn om leerlingen zelf nieuws te laten maken. Wat voor nieuws vinden zij belangrijk en vermeldingswaardig, maar ook: hoe zorg je ervoor dat je dit betrouwbaar en op een prettige manier aan de kijker/luisteraar/lezer kunt overbrengen? Ze krijgen dan gelijk een inkijkje in de werkwijze van een journalist.'

Wat merken jonge mediaconsumenten - waaronder leerlingen - met een migratie-achtergrond van de berichtgeving die witte redacties produceren?

'Wij hebben hier zelf geen onderzoek naar gedaan, maar uit meerdere onderzoeken blijkt dat jongeren als nieuwsconsument afhaken als ze zichzelf en hun omgeving niet in berichtgeving herkennen. De invloed van beeldvorming moet niet worden onderschat. Stereotypen nestelen zich gemakkelijk in de gedachten van mensen. De wijdverbreide discriminatie op de arbeidsmarkt is hiervan een voorbeeld.'

Is het een probleem als een docent vooral mainstream media volgt en zijn voorbeelden uit deze media haalt?

'Docenten geven les aan generaties jongeren (of ze nou bicultureel zijn of

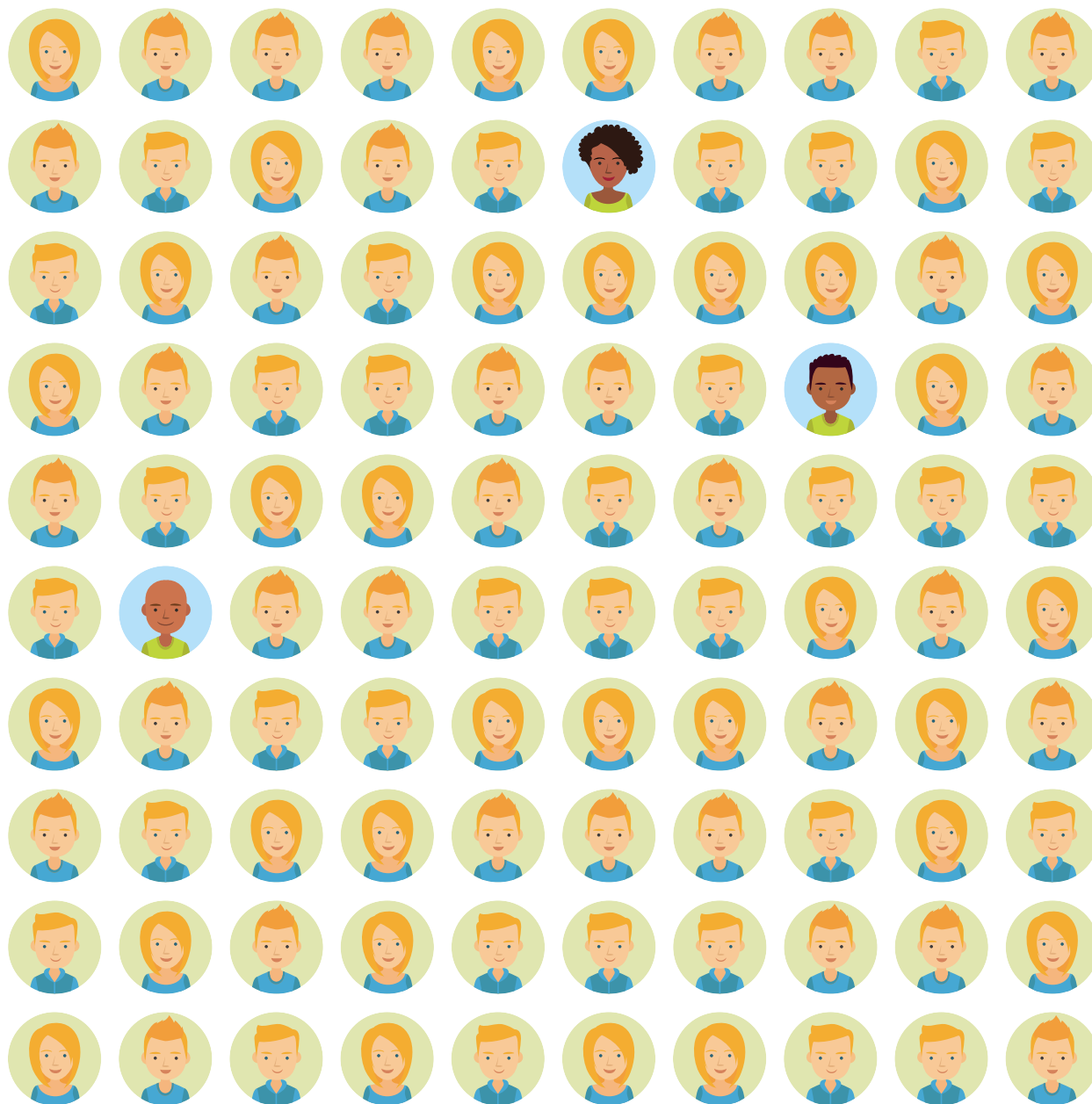
niet) waarvoor diversiteit in een realiteit is. Het is ook een generatie die - zoals ik eerder stelde - haar nieuws via allerlei verschillende kanalen zoekt. Als de docent de belevingswereld van zijn leerlingen wil begrijpen, is het handig om deze media ook te volgen en in de les te betrekken. Samen met de leerlingen kan dan alle berichtgeving (dus ook die van de mainstream media) kritisch worden bekeken.'

Heeft het gebrek aan diversiteit op redacties alleen of vooral effect op berichtgeving die te maken heeft met mensen met een migratie-achtergrond en/of een andere religie, of zien jullie de effecten ook op andere terreinen terug?

'We zien dit op alle terreinen terug. Opvallend is bijvoorbeeld dat nog steeds maar een heel klein deel van de personen die als deskundige optreden om nieuws te duiden, vrouw is. Vrouwen netwerk WOMEN Inc. deed hier onlangs onderzoek naar.² Daarin valt ook op dat vrouwen nog regelmatig op een stereo-

Van de honderd journalisten in Nederland zijn er slechts drie van niet-westerse afkomst, blijkt uit een rondgang langs de grote nieuwsredacties in Nederland.

Bron: NRC 3 februari 2015 / Centraal Bureau voor de Statistiek

type manier worden neergezet. Zij krijgen bijvoorbeeld veel vaker de vraag hoe ze dat toch combineren: kinderen en een drukke baan. Mannen wordt deze vraag zelden gesteld. Het ingewikkelde van nieuwsberichtgeving is dat je vaak maar een paar honderd woorden of een minuut televisietijd hebt om een verhaal samen te vatten. Het is dan gemakkelijker in stereotypen te vervallen en door de tijdsdruk val je als journalist, als je bijvoorbeeld een talkshow produceert, sneller terug op je vaste netwerk van sprekers waarvan je weet dat ze zich goed kunnen uitdrukken.'

Zijn er landen waar redacties vaker divers zijn en waarom lukt het in die landen wel, maar in Nederland niet?

'Vergeet in Nederland jongerenradiozender FunX niet. Deze zender is vanaf het begin divers geweest, omdat de jonge generaties divers zijn. Ik raad alle docenten maatschappijleer, zeker in de Randstad, aan deze zender regelmatig te beluisteren. In Groot-Brittannië zie je dat de BBC zich stevig in dit thema heeft vastgebeten. Zij hebben een grote diversiteits- en inclusieafdeling. Ook daar zijn ze nog zoekende en lukt het niet altijd, maar de discussie over het belang van diversiteit op de redacties en

in berichtgeving is al wat sterker gevoerd en wordt niet telkens in twijfel getrokken.'

Docenten maatschappijleer geven ook les over de functies van de media. Welke functie van de media staat onder druk als redacties wit zijn en blijven?

'Alle functies. Homogene redacties kunnen maar een deel van de samenleving verslaan, dat merk je in elke functie van media. Het zou voor de les een mooie oefening kunnen zijn om te kijken op welke manier je dat in elke verschillende functie merkt. Vergelijk bijvoorbeeld een aantal columnisten van verschillende

websites of kranten met elkaar over hetzelfde onderwerp. Zie je dan een breed palet aan visies of ontbreken er opinies waarvan de leerlingen weten dat ze in hun omgeving wel leven?’

Docenten leggen ook uit dat journalisten zich aan de journalistieke normen moeten houden. Welke risico's zien jullie in dit geval bij witte redacties?

‘Divers werken zou ook tot de norm moeten behoren, maar dat is nu niet zo op de gemiddelde redactie. Er worden bijvoorbeeld wel *meerdere bronnen* geraadpleegd, maar alleen binnen het beperkte netwerk van de journalist, of er worden in talkshows altijd gasten met extreme meningen tegenover elkaar gezet. Zo vertelt een van onze geïnterviewden dat een vriend van hem werd benaderd om bij *Pauw* over de coup in Turkije mee te praten. Hij kreeg de vraag: ‘Ben je bereid in de uitzending “Fuck Erdogan” te zeggen?. Hij had daar geen zin en werd dus niet uitgenodigd. Je moet dus voor of tegen zijn, terwijl veel mensen niet zo zwart-wit in onderwerpen staan.’

Jullie vinden dat de redactiecultuur moet veranderen. Culturen veranderen doorgaans traag. Wat zou deze verandering op gang kunnen brengen?

‘Dat is een ingewikkelde vraag. Het besef dat *het niet vanzelf gaat* is denk ik essentieel. Je moet veranderingen een handje helpen door er continue alert op te zijn. Dat kan zijn door er meerdere mensen verantwoordelijk voor te maken, je werknemers duidelijk te maken wat er op het spel staat als er niets verandert en door de verandering aantrekkelijk te maken. Ik geef soms les aan studenten Journalistiek en leg dan erg de nadruk op het belang van diversiteit in berichtgeving. Zij weten dus dat ik daarop let. Ineens zijn ze dan allemaal prima in staat om hun voelsprietten in de samenleving uit te zetten en heel divers te werk te gaan. Het helpt enorm als je dit als leidinggevende op een positieve manier op de kaart zet, zelf het goede voorbeeld geeft en werknemers beloont die hier enthousiast mee aan de slag gaan. Kortom: verandering kun je actief tot stand brengen door goede afspraken te maken, maar deze ook te handhaven!’ ♦

STEEF

TONEELSTUKJE

Het was weer tijd voor de ouderavonden. Ik zie ouders graag. Het is belangrijk, maar bovenal vind ik de veelkleurigheid aan ouders enorm boeiend. In relatief korte tijd zie je een willekeur aan gezinnen aan je voorbijtrekken: vaak moeder en kind, regelmatig ouders en kind en heel soms is het vader en kind. Streng en juist vrije ouders, deftige en minder deftige ouders, betrokken en minder betrokken ouders: binnen een klas al zoveel verschillen.

Samen voeren de ouders en ik het toneelstukje op: ‘Een hele mooie lijst, jammer van de onvoldoende voor wiskunde. Volgens je leraar moet je het echt kunnen, met een beetje inzet.’ Ouders knikken instemmend: ‘Thuis doet ie niks hoor, zit ‘ie alleen maar op z’n mobiel. En hij heeft nooit huiswerk, zegt ‘ie.’ De leerling zucht een keertje. ‘Klopt dat?’, probeer ik nog, maar ouders pakken in het bijzijn van de mentor gelijk maar even door: ‘Na het eten geen telefoon meer, totdat je weer een voldoende staat.’ De leerling protesteert, maar dat wordt afgewimpeld: ‘Wiskunde is een belangrijk vak jongen, dat heb je altijd nodig’. In mijn gedachte protesteer ik, maar ik laat deze toch maar gaan.

Ik denk aan mijn eigen ouderavonden, vaak ging ik met mijn vader. Ik kan nog goed herinneren dat ik in mijn eindexamenjaar vlak voor de start van de eindexamens met mijn vader op gesprek moest komen. Ik stond twee vijven: een voor Engels en een voor Duits. Zelf was ik ervan overtuigd dat dit geen belemmering voor het uiteindelijke slagen kon zijn. Mijn mentor dacht daar anders over.

Ze vond me nonchalant, ik moest het allemaal wel serieus blijven nemen. Ik zou zomaar eens kunnen zakken als ik er zo gemakkelijk over dacht. Mijn vader zei het hele gesprek niets. Hij speelde het toneelstukje niet mee. Ik volhardde in mijn standpunt dat dit gesprek tamelijk overdreven was, dus van mij kreeg de mentor geen plechtige belofte dat ik het naderend onheil zag en beter mijn best zou doen. We stonden dan ook snel weer buiten. In de auto terug naar huis, vroeg ik mijn vader wat hij ervan vond. Hij zei tegen mij: ‘Als jij denkt dat jij het gaat redden, dan vertrouw ik op je.’ Met de stevige woorden van mijn mentor in mijn achterhoofd, was ik blij met zijn antwoord. Hij gaf me toen, weet ik nu, het mooiste cadeautje wat een kind van zijn ouders kan krijgen: gewoon het vertrouwen. ♦

STEF VAN DER LINDEN
(maatschappijleer.net)

Noten

1. Zoë Papaikonou & Annebregt Dijkman, *Heb je een boze moslim voor mij? Over inclusieve journalistiek*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2018
2. WOMEN Inc., *Beperkt Zicht. Derol van media-makers in beeldvorming*, Amsterdam, 2017